

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ
FAKULTA ARCHITEKTURY
ÚSTAV URBANISMU

Ing.arch. Vendula Markevičová

DŘEVINY VE VEŘEJNÉM MĚSTSKÉM PROSTORU

THE WOODY PLANTS IN THE PUBLIC CITY SPACE

Zkrácená verze Ph.D. Thesis

Obor:	Urbanismus
Vedoucí práce:	doc. Ing.arch. Karel Havliš
Datum:	Brno 2017

KLÍČOVÁ SLOVA

veřejný městský prostor, veřejné prostranství, dřeviny, strom, ekologie dřevin, sadovnická kompozice, funkce dřevin, kompoziční hodnoty dřevin

KEY WORDS

city public space, public space, woody plants, tree, ecology of woody plant, composition of decorative woody plants, function of woody plants, compositional value of woody plants

OBSAH

ÚVOD	5
A) PŘEHLED SOUČASNÉHO STAVU POZNÁNÍ V OBLASTI DISERTAČNÍ PRÁCE	7
a.1) Současný stav řešení dané problematiky doma i v zahraničí.....	7
a.2) Kritická rešerše současného stavu poznání v oblasti disertační práce	8
a.2.1) Zdeněk Novák: Dřeviny na veřejných městských prostranstvích, 2001	8
a.2.2) IPR: Manuál tvorby veřejných prostranství – Stromy a vegetace, 2014	9
a.2.3) Výzkumný ústav Silva Taroucy: Zeleň městských památkových zón, výzkum 2011-2015	10
a.2.4) Jaroslav Kolařík: Strom ve městě, 1994.....	11
a.2.5) Ladislav Žák: Obytná krajina, 1947	11
a.2.6) Karel Honzík: Z tvorby životního slohu, 1965	11
a.2.7) Bohuslav Fuchs: Nové zónování, 1967	12
B) ANALÝZA PROBLÉMU DISERTAČNÍ PRÁCE	12
b.1) Analýza problémů a jejich definice	12
b.2) Formulace zadání disertační práce.....	13
b.3) Hypotézy	13
C) CÍLE DISERTAČNÍ PRÁCE	14
D) HISTORIE VÝVOJE DŘEVIN VE VEŘEJNÉM MĚSTSKÉM PROSTORU	14
E) EKOLOGIE	14
F) SOCIOLOGIE	15
G) PRÁVNÍ PŘEDPISY	15
H) ESTETIKA.....	15
I) POUŽITÉ VĚDECKÉ METODY ZKOUMÁNÍ	15
J) VÝSLEDKY DISERTAČNÍ PRÁCE.....	16
I.1) Ověření hypotéz na základě posouzení veřejných prostranství města Brna.....	16
I.1.1) Veřejná prostranství v Brně – náměstí	17
I.1.2) Zkoumaný vzorek – veřejná prostranství v Brně – ulice	21
I.2) Definice výsledků	25
I.3) Zhodnocení výsledků z hlediska využití v praxi	26

K) ZÁVĚR / RESUMÉ.....	27
m.1) Zhodnocení výsledků.....	27
m.2) Míra splnění cílů.....	27
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ:.....	28
PRÁVNÍ PŘEDPISY:.....	31
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK A SYMBOLŮ:.....	31
SEZNAM OBRÁZKŮ:.....	32

Úvod

Veřejné městské prostory jsou odrazem hodnot soudobé společnosti a naopak podoba veřejných prostorů hodnoty společnosti vytváří. Příroda, ve své člověkem neovlivněné formě, je základním předpokladem života na zemi, a jako takovou ji musíme respektovat a vážit si jí. Příroda v různých formách prostupuje lidská sídla, která se uzpůsobují životu člověka, avšak v mnohém přírodu nerespektují. Architekt má povinnost ve své práci propojit oba dva systémy, ten přírodní člověkem nezměněný i ten „umělý“, vytvořený člověkem, tak aby spolu byly v dokonalé harmonii a vytvářely jeden celek, který přispěje k celkovému vývoji společnosti.

V naší krajině, ať volné či městské, téměř neexistuje místo, kde by k onomu propojení nedocházelo. Požadavky obou systémů jsou však často chybně interpretovány jako protichůdné, a tak místo prostorů, které mají povznášet, vznikají prostory plné napětí. Dřeviny ve veřejném městském prostoru jsou symbolem propojení přírody a města. Veřejný městský prostor reprezentuje člověkem vytvořené prostředí a nejen to hmotné, naopak dřeviny, zejména stromy, reprezentují v takovém prostředí přírodu. Vytvořením kvalitního veřejného prostoru s dřevinami společnost prokáže um harmonicky propojit přírodu a město, a naopak kvalitní veřejný prostor s dřevinami společnost povznese a vzdělá na všech úrovních.

Veřejný městský prostor je dílem architekta, tedy architektonickou kompozicí. Dřeviny jsou pak prvky dané kompozice, jsou tedy podřízeny veřejnému prostoru jako celku. Architektonická kompozice se řídí estetickými zákonitostmi, které lze správně využít jen za předpokladu dokonalé znalosti všech souvislostí prostoru a všech jeho prvků. Estetické zákonitosti samozřejmě pracují s různými kompozičními formami, ale jsou podmíněny i vztahy logickými a etickými. Nelze tedy vytvořit kvalitní veřejný prostor s dřevinami bez dokonalé znalosti jejich vlastností, funkcí a požadavků, bez respektu k přírodě. Estetické a přírodní zákonitosti si navzájem neodporují, ba naopak se obohacují.

„Jsem hluboce přesvědčen, že příroda nesnáší vykonstruovaná, zbytečně složitá a neelegantní řešení. Jsou sice teoreticky možná, ale věřím, že příroda sama má hluboký vnitřní smysl pro estetiku.“
Albert Einstein

„Životní prostředí, které nás obklopuje, je naplněno nesmírným množstvím různorodých forem přírodních a lidských výtvarů. I když lidské výtvary mohou někdy převažovat, přece jen jejich základem zůstává příroda, jejíž součástí je člověk.“ (Drápal a Drápalová 1988, s. 7)

Příroda a města se nejvíce odcizily během 19. století, v době velké urbanizace. Města se rychle zvětšovala, příroda se vzdalovala a lidé projevili přirozenou potřebu být s přírodou opět v bližším kontaktu. Sadové úpravy se staly přirozenou součástí rozrůstajících se měst a současně výrazně pronikaly i do historických jader, tzv. kamenných ulic a náměstí, kde bohužel mnohdy nerespektovaly původní charakter místa. Po zlatém věku sadových úprav následovalo 20. století s nekritickým obdivem k technice, a tak dříve ceněné sadové úpravy musely, zejména v centrálních zónách, ustoupit nepříliš koordinovanému rozvoji technické infrastruktury. Mnohá parková náměstí byla přeměněna na rušné křižovatky. Ve stejném století prošel krizí i veřejný městský prostor, respektive byla popřena hodnota jeho dvou základních skladebných prvků – ulice a náměstí. V nově budovaných částech měst se plošná rozloha veřejného prostoru stala hlavním měřítkem jeho kvality a vegetace se stala, zejména v obytných zónách, jeho hlavním kompozičním prvkem. Paradoxně to byla reakce i na zmiňovaný technický rozvoj, který s sebou přinesl řadu hygienických problémů, které měla vegetace eliminovat. Bylo a je velmi složité komponovat prostory bez jasných hranic, nastavit v rámci nich hierarchii, a tak jsou dnes tyto prostory často kritizovány.

Dnešní podoba vegetace, respektive dřevin ve veřejném městském prostoru, je silně ovlivněna odkazem předešlých dvou století. Architekti a městské samosprávy se snaží reagovat na kritiku dřívějších přístupů a vyhodnotit ji na základě nových poznatků o ekologii, trvale udržitelném rozvoji a životním stylu. Snahou je vytvořit funkční systém urbánní zeleně, který podpoří rovnováhu mezi městskou a volnou krajinou, nastaví základní principy použití a údržby vegetace ve městě, které

budou v souladu s nutným respektem k přírodě, aniž by nějak ovlivňovali kreativitu architektů. Samozřejmě jde o přístup zcela logický a správný, který však není jednoduché uplatnit v rámci stále složitějšího systému města. Jako zásadní vnímám problém pouze dílčích znalostí všech, kteří o kvalitě veřejného prostoru rozhodují. Je běžné, že dřeviny ve veřejném městském prostoru jsou posuzovány jako výlučně přírodní prvky, jejichž hodnota jako kompozičních prvků je zcela popřena. Tento přístup je vlastní zejména orgánům státní správy, respektive ochrany životního prostředí, a bohužel i některým zahradním a krajinářským architektům. Naopak mnozí urbanisté a stavební architekti pracují s dřevinami jako s neživými prvky architektonické kompozice, čímž je jejich působnost v prostoru velmi limitována. V tomto ohledu lze apelovat na vyžadování odborného vzdělání všech zaměstnanců státní správy a větší propojení architektury a urbanismu se zahradní a krajinnou tvorbou, jakkoli se dané dělení týká více měřítka a podílu přírodních kompozičních prvků, než skutečného rozlišení jednotlivých oborů. Částečná chyba je dána i našimi právními předpisy, které jako by zaspaly dobu a jsou stále více nakloněny technice, než harmonickému propojení s přírodou. Disertační práce se danou tematikou samozřejmě zabývá z pohledu architekta, který je v tomto kontextu vnímán jako nejdůležitější činitel při práci s dřevinami ve veřejném městském prostoru. Práce předkládá pět tematických okruhů informací, jejichž znalost považuji pro architekta za zásadní při práci s dřevinami ve veřejném městském prostoru. Samozřejmě nejen v architektuře nelze určit hranice nezbytně nutných vědomostí, a tak by definice daných okruhů měla přispět i k následné motivaci dále se vzdělávat a současně k motivaci spolupracovat s jinými odborníky. Na základě respektu k přírodě musí být nastaven systém zeleně, který bude odrazovým můstkem pro tvorbu kvalitních veřejných prostranství s dřevinami. Naopak tato prostranství budou rozvíjet kulturní hodnoty společnosti, jejichž součástí bude i respekt k hodnotám přírody. Jde tedy o neustálou interakci, v níž hraje architekt zásadní roli. Jeho úkolem je fyzické provedení dané interakce, kterou samozřejmě musí svým kreativním přístupem povznést a obohatit, tak aby ji bylo možné považovat za dílo architektury. Veřejnost těžko posoudí kvalitu celoměstského systému zeleně a jeho provázanost s okolní krajinou, avšak je schopna udělat si názor na dílčí veřejné prostory města a skrze ně se v daném oboru vzdělávat. V analytické části tedy práce přistupuje k dané tematice na úrovni ulic a náměstí, jako základních jednotek klasické urbánní struktury města, a dřevin, zejména pak stromů, jako zpravidla nejdůležitějšího kompozičního prvku zahradní a krajinné architektury.

a) Přehled současného stavu poznání v oblasti disertační práce

a.1) Současný stav řešení dané problematiky doma i v zahraničí

Problematika dřevin ve veřejném městském prostoru byla konzultována se zahradními architekty, se zaměstnankyní státní správy, s pracovnící údržby dřevin a s majitelem okrasné školky. Jako vzorové zahraniční země byly nejčastěji zmiňovány Německo a Holandsko. Země s obdobným klimatem a především s velmi dobrými výsledky v dané oblasti.

Zahradní a krajinný architekt Zdeněk Sendler jako zásadní problémy při práci s dřevinami ve veřejném městském prostoru uvádí naprosté upozadění dřevin na úkor veškeré technické infrastruktury, které je dáno nejen legislativně, ale především ze základu chybným uvažováním většiny zaměstnanců státní správy a bohužel i veřejnosti.

Dále kritizuje upozadění dřevin na úkor jiných prvků veřejného prostranství, kdy je běžné investovat desítky tisíc do herních prvků dětských hřišť, jejichž působnost na lokalitě je omezena na roky, ale nikoli do stromů, které mohou na lokalitě plnit svou funkci i dvě století. (pozn. cena běžně vysazovaného alejového stromu se s jeho nákupem i výsadbou pohybuje v rozmezí 4–6 000 Kč) Daný problém souvisí i s nedostatečnou hierarchií veřejných pros

torů s dřevinami, neboť v rámci celého města se zpravidla vysazují stejně „velké“ sazenice a předpokládá se stejná intenzita údržby. Tam kde má strom zásadní význam, by mělo být samozřejmostí vysadit již 15 metrů vysoký strom a připravit mu ideální podmínky pro život, jak je běžné například v Německu.

Z hlediska vývoje v posledních 20. letech kritizuje především byrokracii, respektive systém zadávání státních zakázek. Ještě před deseti lety byla nejnižší cena za projekt i realizaci jen jedním z kritérií výběru a velkou roli hrály reference. Dnes je cena bohužel kritériem hlavním, čímž výrazně klesá úroveň návrhů i realizací. (Sendler 2015)

Zahradní a krajinná architektka Eva Wagnerová uvádí jako jeden ze zásadních problémů následnou údržbu dřevin. Je běžné počítat s financemi na realizaci, ale už nikdo nepočítá s adekvátními financemi na údržbu, která je pro dřeviny ve veřejném městském prostoru nezbytná. Ve výsledku jde o znevážení práce architekta, o plýtvání s penězi na realizaci a o neetické plýtvání s dřevinami. (Wagnerová 2015)

Zahradní a krajinný architekt Václav Babka vnímá jako zásadní problém dělení oboru na architekturu a urbanismus a na zahradní architekturu a krajinnou tvorbu. Jednotlivé vysoké školy pak produkují architekty jen s dílčími znalostmi, přitom jak sám zdůrazňuje – Architektura je jen jedna! (Babka 2013)

O stejném problému se zmínil i zahradní a krajinný architekt Vladimír Sitta, který přes třicet let žil a pracoval v Austrálii, na své přednášce na Fakultě architektury v Brně v roce 2010. Velmi kritizoval nejen dělení daných oborů, ale i studium zahradní architektury v Lednici, kde studenti nemají možnost pozorovat a využívat veřejné městské prostory a tím se ve svém oboru vzdělávat.

V České republice stále není výrazně propojeno studium architektury, urbanismu, zahradní architektury a krajinné tvorby. I když jako krok správným směrem lze považovat vznik modulu Zahradní a krajinné architektury, který je možné absolvovat v navazujícím magisterském studiu na Fakultě architektury ČVUT v Praze. Studijní modul byl nově otevřen v roce 2013 právě pod záštitou architekta Vladimíra Sitty.

Ing. Alexandra Koutná, která je zaměstnankyní VZmB a má ve své správě všechna stromořadí v Brně – střed uvádí jako stěžejní problém nedostatečný prostor pro stromy. V zájmu městské správy je většinou nově vysazovat hodně stromů, velkých stromů, ale absolutně tomu neodpovídají prostory, které jsou jim reálně vymezeny. Tlak vysazovat více stromů se střetává s tlakem vytvářet nová parkovací místa. Bohužel nedochází k rozumnému kompromisu, a tak zůstává zachován počet stromů i parkovacích míst, čímž dochází k jejich kolizi, takové prostory jsou často neperspektivní a nefunkční. Klaní se k variantě raději nevysazovat žádné stromy, než je vysazovat do nevyhovujících podmínek. (Koutná 2015)

Ing. Dagmar Malá, vedoucí odboru veřejných služeb v Brně – Králově Poli, přiznává, že rekonstrukce veřejných prostranství a s nimi spojená i výsadba dřevin jsou veřejností poměrně sledované a oceňované skutky, kterými se městská samospráva ráda prezentuje. Větší problém než ve výsadbě dřevin, spatřuje v jejich údržbě, respektive v absenci funkčního systému údržby. Hodnotí konkrétní situaci v Brně, kde je péče o dřeviny rozdělena mezi správu městských částí, VZmB a BKOM. Městská část se tak může starat jen o část dřevin, které leží na jejím území. Stejně tak administrativa týkající se údržby je ztrojnásobena, a tak na konkrétní údržbu dřevin zůstává méně peněz.

Dále přiznává, že je problémem neodbornost údržby, které nahrává špatný systém zadávání veřejných zakázek i nedostatek kvalifikovaných pracovníků státní správy. (Malá 2015)

Údržbu dřevin velmi kritizuje i ing. Tomáš Koloušek, majitel okrasné školky Hradčany a současně vedoucí Botanické zahrady a arboreta Mendlovy univerzity v Brně. Kvalita stromů, respektive sazenic, které jsou do měst vysazovány, se dle jeho názoru za posledních deset let velmi zlepšila. Naopak úroveň následné údržby zcela stagnuje či se spíše zhoršuje. Tlak, na co nejnižší cenu za realizaci i následnou údržbu, velmi srazil jejich úroveň. Důsledkem velkého podhodnocení je řada nekvalitních realizací a především zničené dřeviny. Daná situace je výsledkem uvažování celé společnosti. Je populární chtít více dřevin ve městech, ale ve skutečnosti si lidé přírody příliš neváží. (Koloušek 2015) Stejnou zkušenost má i ing. Koutná, která dodává, že každý chce mít ve městě víc stromů, ale téměř nikdo by pro strom neobětoval své parkovací místo. (Koutná 2015)

a.2) Kritická rešerše současného stavu poznání v oblasti disertační práce

Níže uvádím publikace, které se zabývají danou problematikou především teoreticky a konkrétní příklady využívají jen k potvrzení svých teorií. Samozřejmě existuje i celá řada kvalitních publikací, které katalogově popisují a třídí jednotlivá veřejná prostranství a kriticky je hodnotí. I tyto publikace jsou důležitým zdrojem informací, a proto některé z nich uvádím:

Jan Gehl, Lars Gemzoe: Nové městské prostory, 2002.

Dimitris Kottas: Urban Spaces, Squares and Plazas, 2007.

Landscape Architecture Europe Foundation: Landscape Architecture and Urban Design in the Netherlands 2003/2007, 2008.

Landscape Architecture Europe Foundation: On Site – Landscape Architecture Europe, 2009.

a.2.1) Zdeněk Novák: Dřeviny na veřejných městských prostranstvích, 2001

Publikace, jejímž autorem je Zdeněk Novák, byla vydána v roce 2001 Státním ústavem památkové péče v zájmu zabezpečení jednoty metodických hledisek státní památkové péče pro danou oblast ochrany kulturních památek.

Publikace začíná kapitolou *Obecný historický exkurs*, ve které je popsán vývoj použití vegetace na veřejných městských prostranstvích. Autor skvěle vystihuje situaci v českých zemích, blíže se zaměřuje na Brno, což vyplývá z dochovaných historických materiálů i místa stávajícího působení autora. V historickém exkursu však chybí propojení se stejným vývojem v rámci ostatního světa, respektive alespoň Evropy. Autor tuto kapitolu končí v 80. letech 20. století, čímž se zcela vyhýbá porevolučnímu období a současnému směřování vývoje použití vegetace na veřejných městských prostranstvích.

Dále je popsán *Význam dřevin na městských prostranstvích*. Jde o velmi stručný, ale dostačující a dobře členěný přehled všech vlivů a funkcí dřevin. Bohužel stručně je popsána i estetická a prostorotvorná funkce dřevin, která je pro danou problematiku zásadní. Zcela chybí odkaz na rozsáhlé estetické a kompoziční zákonitosti. Jejich uplatnění je patrné v předchozím historickém exkursu i v následných metodických pokynech a v mnohých konkrétních příkladech, avšak tyto skutečnosti by měli být kriticky hodnoceny až samotnými uživateli této publikace právě na základě jejich znalosti estetických a kompozičních zákonitostí a ne jen autorem publikace.

V třetí části publikace jsou popsány *Metodické pokyny* neboli doporučení, jak užívat dřevin v městských prostorech, v nichž státní památková péče uplatňuje svůj zájem. Velmi kriticky vnímám řadu příliš konkrétních doporučení, které dle mého názoru bez dostatečných znalostí předpokládaných uživatelů publikace způsobí více škody než užitku. Autor sice apeluje na ochranu

genia loci i na úkor akademických pouček, což ale předpokládá opravdu dobrou znalost dané problematiky.

Ve čtvrté části je uveden *Vhodný sortiment dřevin*, který vychází nejen z dobového sortimentu, ale i z jeho množství a způsobu použití. Jde o velmi zajímavý přehled, který by však měl být jako všechny přehledy vnímán pouze jako vhodná orientační pomůcka.

V posledních dvou částech (*Další doporučení*, *Nevhodné úpravy*) je uvedena řada zajímavých příkladů výsadby dřevin ve veřejném městském prostoru a to i s autorovým kritickým zhodnocením, z kterého vyplývají někdy až opět velmi konkrétní doporučení.

Publikace nese obdobný název jako celá disertační práce. Její zaměření pouze na památkově chráněná veřejná prostranství nelze vnímat jako zásadní, neboť i tyto prostory podléhají stejným zákonitostem jako všechna další veřejná městská prostranství. Publikace tedy byla použita jako jeden z důležitých informačních zdrojů pro danou práci. (Novák 2001)

a.2.2) IPR: Manuál tvorby veřejných prostranství – Stromy a vegetace, 2014

Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy byl vydán v roce 2014 pod záštitou Institutu plánování a rozvoje hlavního města Prahy (IPR), Kanceláří veřejného prostoru, pod vedením Ing. arch. Pavly Melkové. Manuál je dokumentem, který je určen pro všechny, kteří se podílejí na tvorbě veřejných prostranství nejen v Praze. Měl by být základním podkladem pro koncepční přístup k řešení těchto prostranství. Manuál je prvním takovým dokumentem na našem území, inspiroval se manuály jiných metropolí, u nichž byla v posledních letech výrazně zvýšena kvalita veřejných prostranství, avšak je uzpůsoben českým podmínkám. V manuálu jsou jasně definovány cíle, principy a pravidla, které je nutné respektovat při obnově stávajících či tvorbě nových veřejných prostranství.

Vegetace a především stromy jsou vnímány jako nedílná součást veřejného prostoru a je jim věnována pozornost v části D Prvky v kapitole D.2 Stromy a vegetace. Autory dané části jsou Ing. arch. Vladimír Sitta, Ing. Štěpán Špoula a Ing. arch. Pavla Melková. Jednotlivé části a kapitoly manuálu jsou samozřejmě provázány a je kladen velký důraz na vnímání veřejného prostranství jako kompozičního celku.

„Stromy a vegetace jsou neopomenutelným prvkem veřejných prostranství, regulují extrémní teploty ve městě, pomáhají příznivému proudění a vlhkosti vzduchu, snižují jeho znečištění prachem, poskytují stín, produkují kyslík, jímají CO₂, jsou reprezentantem živé přírody ve městě, biotopem dalších druhů, zprostředkovávají proměnu ročních období a estetické vjemy. Pomáhají kompenzovat negativní dopady automobilové dopravy a přehřívání městského prostředí. Reprezentované konkrétními rostlinnými druhy jsou nedílnou součástí identity města stejně jako širší krajiny utvářené místním podnebím.

V případě promyšleného a správného použití je možné s jejich pomocí kompenzovat negativní dopady zaboru volné krajiny způsobené urbanizací a vytvářet plnohodnotné obytné prostředí s možností regenerace duševních sil. Tyto funkce plní nejlépe velké stromy.“ (Strategický cíl 4 2014)

Manuál je zcela v souladu se současnými trendy v přemýšlení o vegetaci ve městech. Klade důraz na všechna pozitiva, která vegetace přináší: hygienická, ekologická, estetická i sociální. Současně poukazuje na nutnost vytvořit propojené systémy vegetace, které budou v souladu s okolní krajinou, a především klade velký důraz na kvalitní a odbornou péči o vegetaci, zejména pak o stromy. Za hlavní zásadu kvalitní péče je u stávajících stromů považován odborně vypracovaný pasport s návrhem péče a u nově vysazovaných dřevin vhodně zvolené stanoviště.

„Stromy a vegetace jsou živými organismy, vyvíjejí se v čase. Kvalitní založení musí být doprovázeno kvalitním systémem péče a již v návrhu je potřeba řešit každoroční náklady a způsob financování.“ (Strategický cíl 4 2014)

V manuálu je řada schémat týkajících se správné výsadby, velikosti výsadbové jámy a s tím souvisejícího prokořenitelného prostoru, výšky nasazení koruny, umístění stromů v rámci prostorového uspořádání ulice atd. Dané skutečnosti byly již dříve popsány v jiných publikacích, avšak zde jsou uvedeny opravdu přehledně a především s navazujícím estetickým i sociálním přesahem. Dnes velmi diskutované téma péče o dřeviny respektuje stávající požadavky na kvalitu a obyvatelnost

veřejných prostranství s ohledem na jejich udržitelnost. Manuál zdůrazňuje tvorbu odborných pasportů a plánů péče, avšak v tomto případě nepřináší žádná konkrétní pravidla či principy o podobě takových plánů, respektive o konkrétní podobě jejich následného využití. Zůstává tedy v bodě, kde je dnes většina osvícených samospráv města, u zadání či vypracování pasportizace vegetace a na ni navazujících plánů péče, s tím že není úplně jednoznačné, jak takové plány využít a jaký bude do budoucna jejich reálný přínos. Finančně velmi náročná údržba a velký zájem veřejnosti o vegetaci ve městech si do budoucna podrobnější metodiku jistě vyžádají.

a.2.3) Výzkumný ústav Silva Taroucy: Zeleň městských památkových zón, výzkum 2011-2015

Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví je veřejnou výzkumnou institucí, zřízenou v roce 2007 Ministerstvem životního prostředí ČR za účelem výzkumu všech typů krajiny a souvisejících environmentálních rizik, výzkumu biologické rozmanitosti a její ochrany, odborné podpory ochrany přírody a péče o krajinu a výzkumu v oblasti okrasného zahradnictví. Ústav existuje kontinuálně již od roku 1927, kdy byl založen v Průhonicích.

V roce 2011–2015 zde probíhal výzkum: Zeleň městských památkových zón jako funkční a prostorová součást struktury sídla. Jedním z cílů tohoto výzkumu bylo stanovení zásad pro ochranu a obnovu zeleně městských památkových zón, určení prostorové a funkční struktury zeleně, sortimentální výběr okrasných rostlin, technologie zakládání, obnovy, rozvojové a udržovací péče a oceňování speciálně pěstovaných (tvarovaných) dřevin. Principy zapojení těchto území jako organické součásti urbanistické struktury sídla a stanovení regulativů jejich využití a rozvoje v podkladech územně plánovací dokumentace s ohledem na posílení těchto hodnot v rámci trvale udržitelného rozvoje. Dokumentace současného stavu zeleně městských památkových zón a zhodnocení podle jednotných kritérií na příkladu modelových území jako základ komplexního hodnocení městských památkových zón ČR. Propagace a prezentace tohoto kulturního dědictví se zaměřením na památky zahradní architektury.

Jedním z výstupů daného výzkumu byl článek Zeleň na náměstích městských památkových zón, který byl publikován v periodiku Acta Pruhonicia v roce 2013. Cílem projektu je dokumentace současného stavu zeleně městských památkových zón a její posouzení z hlediska uchování, posílení nebo i narušení kulturněhistorických hodnot těchto území. Pozornost v tomto příspěvku je věnována zejména druhovému složení a kvalitě dřevin, kompozici výsadeb zeleně ve vztahu k památkové hodnotě a historickému vývoji náměstí a zároveň současným požadavkům na provozní řešení a vybavenost ploch z hlediska urbanistického. Soubor 41 šetřených náměstí v městských památkových zónách není ještě dostatečně reprezentativní, ale už lze poukázat na některé společné a opakující se problémy a vyvodit dílčí poznatky. Průzkum ukázal částečné nedostatky v kompozičním řešení zeleně na náměstích z hlediska charakteru dominantního vývojového období celého prostoru (26,8 %). Úpravy a výsadby zeleně málo respektují památkovou hodnotu prostoru, nepodporují jeho celistvost a jeho charakter z hlediska typologie v 12,2 %. Ve skupině urbanistických kritérií bylo nejhůře hodnoceno zvládnutí provozních nároků prostoru a vazby na okolní prostředí a vybavenost, kde pouze částečně vyhovovalo 29,3 % hodnocených prostranství, provozní řešení nedostatečně respektovalo provozní nároky v 17,1 % případů. Na náměstích bylo celkově identifikováno 824 stromů rostoucích buď jako solitéry nebo jako stromy ve skupinách či v řadových výsadbách. Nejčteněji zastoupenými druhy stromů byly lípy *Tilia cordata* a *Tilia platyphyllos*, a také *Acer platanoides*. Struktura věkového složení ukazuje zájem vedení měst o obnovu či novou výsadbu zeleně na náměstích zejména v posledních letech. Ve věkové skupině do 10 let je 25,6 % stromů, stromy starší 40 let tvoří 32,9 %. Na základě provedených průzkumů konstatujeme, že při regeneraci zeleně náměstí nemusí být památková hodnota uchována pouze v případě požadavku návratu do určité autentické vrstvy historického vývoje. Toto i jakékoliv jiné řešení zeleně by mělo vždy vycházet z analýzy dosavadního vývoje prostoru, respektovat zástavbu, kompoziční osy, dominanty, měřítko, *genia loci* a vazby na důležité mezníky v historii města.

a.2.4) Jaroslav Kolařík: Strom ve městě, 1994

Jaroslav Kolařík ve své publikaci *Strom ve městě* přistupuje k dané problematice z hlediska arboristy, tedy specialisty na stromy. Daná publikace je pojatá jako učebnice, která popisuje a třídí pěstební požadavky stromů a vlivy a funkce stromů. Publikace nenabízí přesahy mimo daný obor a určitě to ani není její ambicí. Její obsah je nezbytné při práci se stromy ve veřejném městském prostoru znát a dané poznatky respektovat, avšak pouze na jejich základě nelze vytvářet architekturu. (Kolařík 1994)

a.2.5) Ladislav Žák: Obytná krajina, 1947

„Obyvatelnost krajiny vzniká a trvá bez záměrného přičinění člověka, obytnost krajiny je výsledkem vědomé, ochranné nebo tvořivé lidské péče.“

„Největším architektonickým činem je v některých krajinách vůbec nic nestavět.“ (Žák 1947)

Architekt Ladislav Žák (1900-1973) se od roku 1934 zabýval soustavným studiem krajiny, které vyvrcholilo roku 1947 vydáním spisu *Obytná krajina*. Spolu s Karlem Honzíkem rozvíjel koncept nového životního slohu a společně přistupovali kriticky k upřednostňování technického pokroku na úkor přírody.

Architekt klade velký důraz na prostupnost krajiny a plynulé propojení krajiny volné s krajinou městskou. Varuje před nekontrolovatelnou zástavbou volné krajiny a obává se jejího narušení. Varuje před nevratným zničením přírody, a to především její neživé složky jako je topografie, geologické složení atd. V obrazové části uvádí řadu negativních příkladů, které svým malým rozsahem dnes působí až nepatřičně.

Žák klade důraz na přírodní prvky ve všech částech města. Životní sloh obyvatel musí být v souladu s životním prostředím, což znamená, že přírodní prvky jako součást životního prostředí výrazně ovlivní žebříček hodnot všech jeho obyvatel a naučí je respektu k přírodě. Dle Žáka začíná příroda květináčem na okně či vázou na stole a pokračuje až k volné krajině.

Krajina městská i volná jsou pojímány v různých měřítcích. V městské krajině zdůrazňuje autor propojení prostorů soukromých i veřejných, avšak dle soudobých zvyklostí, často zmiňuje byt, jako jednotku soukromého prostoru, avšak opomíjí ulice a náměstí jako jednotky veřejného prostoru. Veřejný prostor tak postrádá hierarchii a městská krajina nekriticky přejímá estetiku krajiny volné a venkovské, což vnímám jako velký nedostatek autorova přístupu.

Z knihy je patrná velká láska a respekt k přírodě. Mnohé autorovi úvahy a varování jsou dnes centrálními tématy konferencí a dokumentů o trvale udržitelném rozvoji, o zelené infrastruktuře, o novém přístupu k územnímu plánování a podobně. Je až neuvěřitelné jak dlouho trvalo, než společnost zareagovala na problémy, které autor popsal již v polovině minulého století.

a.2.6) Karel Honzík: Z tvorby životního slohu, 1965

„Architekt tvoří poezii prostoru. Architektova práce je úspěšná, pokud si člověk prostor přivlastní a zabydlí.“

„Ve hmotném prostředí se odráží život společnosti, takže i v prázdné ulici si připadáme jako součást společnosti.“ (Honzík 1965)

Karel Honzík byl českým architektem a teoretikem architektury. Od 30. let se s architektem Ladislevem Žákem věnoval konceptu *životního slohu*. Jeho kniha *Z tvorby životního slohu* vyšla v roce 1965 a v ní uvedené úvahy o tvorbě životního prostředí jsou velmi inspirativní. Autor se zmiňuje o vývoji úvah o životním prostředí a současně o veliké šíři daného tématu, které není lehké uchopit.

Životní sloh vždy byl určitou formou bytí, kterou člověk vyjadřoval své estetické cítění, ale i názory a hodnoty. Obrazem životního slohu je životní prostředí člověka neboli hmotné prostředí obohacené o osobnost člověka. Honzík dělí hmotné prostředí na širší, do kterého spadají veřejné městské prostory a na užší, které představuje zařízení privátních bytů a například i oblečení. Apeluje na slohovou jednotu celého hmotného prostředí, která není dodržována, ačkoli by to bylo účelné a prospěšné.

Karel Honzík zdůrazňuje při hledání soudobého životního slohu souboj mezi technikou a přírodou. Člověk se učí žít v souladu s oběma, avšak příroda je dle Honzíka člověku přirozenější.

„Dnes se za vrchol technické civilizace považuje navrácení člověka k přírodě.“

Ač se kniha přímo nevěnuje jen dřevinám nebo veřejným prostranstvím, poukazuje na obrovský přesah architektonické tvorby, který je reflektován ve snaze najít soudobý životní sloh. Je nezbytné neustále se pohybovat v různém měřítku úvah, které jsou založeny na detailních znalostech, jenom tak lze vytvořit kvalitní architektonické dílo, kvalitní veřejný prostor, respektive kvalitní veřejný prostor s dřevinami.

a.2.7) Bohuslav Fuchs: Nové zónování, 1967

„Město nesmí být vnímáno jako solitérní útvar v krajině, ale musí být její přirozenou součástí, a tak stejně jako je město vkomponováno do krajiny, měla by být i krajina vkomponována do města a mělo by dojít k vzájemnému prolnutí.“ (Fuchs 1967)

Již v roce 1967 Bohuslav Fuchs ve své knize Nové zónování – urbanistická tvorba životního prostředí z hlediska sídelního a krajinného upozorňuje na důležité propojení všech typů krajin. Systém zeleně vnímá jako jeden z důležitých kompozičních principů města, který musí být utvářen společně s dopravním skeletem. Dobrý urbanismus musí dle Fuchse umět vytvořit příjemné městské mikroklima, čehož lze dosáhnout záměrně a funkčně vytvořeným systémem zeleně.

Fuchs v knize navrhuje novou kompozici města respektive městské krajiny se záměrným plánem zeleně. Za základní prvek kompozice města považuje zónu s doprovodem zeleně. Zónu dělí na obytnou a výrobní část, přičemž každá z těchto částí je doprovázena svým typem zeleně. Zóny jsou navzájem provázány dopravním skeletem a odděleny izolačními pásy zeleně. Přechody mezi jednotlivými zónami nesmí být prudké, ale musí mezi nimi fungovat určitá rovnováha.

Důležité je zmínit, že Fuchs dělí zeleň v městské krajině na nově zakládanou mimo historické zóny a na zeleň historických centrálních zón. Úpravy zeleně v centrálních zónách charakterizuje svým rozsahem jako mnohem menší, ale svým významem neméně důležité.

Kniha je svým měřítkem poplatná době, v které pozbyly významu archetypy veřejných prostranství ulice a náměstí. Situace se řešila globálněji, s ohledem na rychle se rozrůstající města. Zónování v sobě skrývá nezdravou homogenitu, která městům neprospívá, avšak co se týče názorů na vytvoření celistvého systému zeleně propojeného s okolní krajinou, jako by Bohuslav Fuchs předběhl dobu. Dnes jde o velmi aktuální a diskutovaný problém, který je blíže popsán v kapitole Právní předpisy – Plochy se zelení v plánovacích podkladech a plánovací dokumentaci města.

b) Analýza problému disertační práce

b.1) Analýza problémů a jejich definice

V dnešním způsobu uvažování a v dnešním životním stylu je patrný velký nesoulad mezi přírodou a technikou, mezi volnou krajinou a krajinou města. Lidé dané napětí vnímají, ať viditelně hledáním řešení v příklonu k přírodě či k technice, či jen nepopsatelným pocitem, že je něco v nepořádku. Snaha najít soulad mezi oběma systémy, přírodním, přirozeným a umělým, vytvořeným člověkem, se dnes řeší na nejrůznějších úrovních, od těch globálních, až po ty zcela soukromé. Uvědomíme-li si, že člověk sám jako živý organismus je součástí přírody, mělo by nastavení priorit v dané problematice být jasné, ale na druhou stranu každý organismus se snaží přizpůsobit si přírodu svým životním potřebám, a tak i člověk má takovou potřebu, takové právo. Zásadní otázka tedy zní, jak zajistit soulad mezi přírodou a mezi touhou člověka měnit ji k obrazu svému?

Město je symbolem životního prostředí vytvořeného člověkem, neboli přírody změněné člověkem k obrazu svému, a veřejný prostor je pak symbolem té části města, která nejvíce formuje společnost a naopak je odrazem jejích hodnot. Veřejný prostor je dnes velmi diskutovaným tématem, nejrůznější architekti, sociologové, politici a další se snaží zodpovědět otázku, co jsou hlavní hodnoty veřejného městského prostoru. Daný problém má dnes již mnohá obecně platná řešení – jasné vymezení veřejných prostranství v urbánní struktuře města, jejich volná propustnost navazující na okolní krajinu, respekt k jejich hierarchii dané strukturou města, obyvatelnost, demokratičnost, kvalita fyzického provedení atd. Jak ale může architekt přispět k dodržení daných skutečností a jakou roli hrají v daném případě dřeviny?

Dřeviny jsou zpravidla nejvýraznějším symbolem přírody ve veřejném městském prostoru. Jejich podoba, hodnota, má velký vliv na kvalitu veřejných prostranství. Na základě empirického pozorování dřevin ve veřejném prostoru nejen města Brna, na základě pětileté praxe v daném oboru a na základě studia odborné literatury jsem dospěla k těmto zásadním problémům:

Všichni, kdo se podílejí na tvorbě veřejného městského prostoru, mají často jen dílčí znalosti o dané problematice a nejsou schopni potřebného nadhledu, zdravě kritického přístupu, spolupráce s odborníky, a tak často dochází k chybám při práci nejen s dřevinami. K chybám, které ve veřejném městském prostoru jen podporují v úvodu zmiňované napětí a nesoulad mezi přírodou a městem.

Pevně dané standardy týkající se použití dřevin ve veřejném městském prostoru vycházejí z tabulkově sepsaných pouček a právních předpisů, které by měly sloužit jen jako vodítka a doporučení, přitom jsou mnohdy opomíjeny zásady estetiky jako důležitého vědního oboru, z kterého architektura vychází.

V rámci města neexistuje funkční systém vegetace, který by byl vyhotoven v adekvátním měřítku, které je schopno reagovat na propojení daného systému s okolní krajinou a na propojení ostatních funkčních systémů města (technické infrastruktury, urbánní struktury atd.), aniž by měl tendenci uchylovat se k příliš konkrétním detailům.

Městská vegetace není kvalitně udržována. Společně s funkčním systémem vegetace chybí funkční hierarchie sadově upravených prostranství, která by samozřejmě měla být v souladu s veřejnými prostory města, a která by byla zárukou určitého stupně údržby. Architekti při svých návrzích tak nemají možnost opřít se o pevně daný standart v údržbě.

Při hledání vhodného přístupu k údržbě veřejné městské vegetace se dnes upřednostňuje vytvoření funkčního systému na úkor odborných znalostí těch, kteří údržbu reálně vykonávají.

b.2) Formulace zadání disertační práce

Veřejný prostor jako dílo architektury má samozřejmě na všechny své kompoziční prvky určité požadavky, které vyplývají především z estetických zákonitostí. V krajině města mají dále vliv i mnohé historické souvislosti, právní předpisy a ve veřejném prostoru i poznatky sociologie města.

Každý kompoziční prvek je naopak ovlivňován vztahy nastavenými v rámci daného prostoru a pro dřeviny jako živé organismy je tento vliv zásadní. Lze tedy říci, že stejně jako má prostor požadavky na všechny své kompoziční prvky, tak mají i dřeviny konkrétní požadavky na své prostředí, které vyplývají z ekologie dřevin.

Disertační práce se bude opírat o dva metodické pilíře:

- Požadavky a vlivy dřevin na kvality prostředí
- Požadavky prostředí na dřeviny

Na základě předchozí úvahy a analýzy problémů dané tematiky si disertační práce klade za cíl obecně definovat všechny tematické okruhy teoretických znalostí, které architekt musí respektovat při práci s dřevinami ve veřejném městském prostoru. Teoretická část této práce pak bude založena na definici těchto tematických okruhů a rešerši jejich obsahu. Bude vycházet ze stávajících poznatků a odborné literatury, které budou doplněny o mé vlastní poznatky a zkušenosti získané mezioborovým vzděláním, praxí a odbornými konzultacemi. Na teoretickou část bude navazovat část analytická, která na základě dříve definovaných okruhů zhodnotí osm ulic a osm náměstí centrální části města Brna. Úroveň analytického vyhodnocení prokáže úplnost teoretické části, respektive bude důkazem níže uvedených hypotéz.

b.3) Hypotézy

Souhrnné znalosti, které musí architekt respektovat při práci s dřevinami ve veřejném městském prostoru, lze třídit do pěti tematických okruhů – estetika, ekologie, historie, sociologie a právní předpisy.

Při tvorbě veřejného městského prostoru s dřevinami musí být zákony estetiky vnímány jako ty nejvyšší. Přičemž nadřazenost estetických zákonitostí není v protikladu s poznatky ekologie, historie, sociologie ani s dobře nastavenými právními předpisy, ale naopak vybízí k respektování těchto poznatků a předpisů.

Současné problémy s dřevinami ve veřejném městském prostoru jsou z velké části zapříčiněny jen dílčími znalostmi dané tematiky, a to dílčími znalostmi všech, kteří mají na podobu veřejného městského prostoru vliv.

Kvalitní dřeviny mají přímý vliv na kvalitu veřejného městského prostoru a jeho funkčnost.

Veřejný prostor, respektive jeho stanovištní podmínky, má přímý vliv na kvalitu dřevin.

Pokud architekt není schopen vytvářet kvalitní městské prostory s kvalitními dřevinami, neplní tak své základní poslání - vytvářet krásné a kvalitní životní prostředí.

Souhrnné odborné znalosti jsou jen jednou ze složek architektonické tvorby, která musí být dále podpořena i jedinečným a osobitým vkladem každého architekta.

c) Cíle disertační práce

Cílem teoretické části disertace je definovat všechny tematické okruhy, které mají vliv na práci architekta s dřevinami ve veřejném městském prostoru a poskytnout tak architektovi nezbytně nutný teoretický základ pro tuto práci.

Dále je cílem teoretické části v rámci každého tematického okruhu analyzovat současně dostupnou odbornou literaturu a případně ji doplnit o vlastní poznatky, respektive provázat teoretické znalosti s jejich konkrétním využitím v praxi.

Cílem analytické části této práce je kriticky zhodnotit osm ulic a osm náměstí centrální části města Brna z hlediska všech tematických okruhů definovaných v teoretické části, čímž bude prokázána komplexnost teoretické části a současně tak bude dokázána pravdivost hypotéz.

Dále je cílem analytické části posoudit zvolená veřejná prostranství i na základě odborných konzultací a dotazníku, čímž bude pro úplnost doplněno dílčí vnímání tématu disertační práce laickou a odbornou veřejností.

d) Historie vývoje dřevin ve veřejném městském prostoru

V souvislosti s dřevinami ve veřejném městském prostoru se často polemizuje o jejich umístění a množství. Patří dřeviny na středověká kamenná náměstí nebo jen na parková náměstí 18. a 19. století? Mají být součástí ulic v původně středověkých jádrech měst nebo jen později vybudovaných širokých bulvárů? Jakou funkci měly dřeviny ve veřejném městském prostoru v různých historických obdobích a jakou funkci mají dnes? Ve snaze najít odpovědi na tyto otázky je důležité uvědomit si historii vývoje dřevin ve veřejném městském prostoru a umět ji vzhledem k dnešní situaci a předpokládanému vývoji kriticky vyhodnotit.

Kapitola se zabývá historií vývoje dřevin ve veřejném městském prostoru od starověku až po současnost.

e) Ekologie

Ekologie je definována jako věda, která se zabývá vztahem mezi organismy a jejich prostředím a vztahy mezi organismy navzájem. Daná část disertační práce je tedy blíže zaměřena na obousměrný vztah: dřeviny – veřejný městský prostor.

V přírodě platí biologická rovnováha, která je v uměle vytvořené kompozici města narušena. Jako umělý výtvar, musí tedy být i uměle udržována. Čím lépe zná architekt přírodní zákonitosti, tím lepší veřejný prostor, s ohledem na dřeviny, umí navrhnout. Lépe fungující, lépe vypadající, snadněji udržovatelný.

f) Sociologie

Sociologie je věda o lidské společnosti a vztazích mezi lidmi a mezi lidmi a prostředím, ve kterém žijí. Je tedy i vědou o vztahu města a jeho společnosti, respektive veřejného městského prostoru a jeho uživatel.

Město nejsou jenom budovy a prostranství mezi nimi, jsou to také lidé, kteří zde žijí. Město má tedy dimenzi fyzickou (prostorovou) a dimenzi sociální (společenskou), která je tvořena aktivitami lidí v tomto prostoru. Tyto dvě dimenze města jsou v neustálé interakci.

Daná kapitola se zabývá současnými trendy a problémy v sociální dimenzi města a tím, jaký vliv na ně má fyzická dimenze města, jejíž součástí jsou i dřeviny.

g) Právní předpisy

V této části disertační práce jsou uvedeny všechny současně platné právní předpisy, které mají vliv na ochranu dřevin ve veřejném městském prostoru a na ochranu veřejného městského prostoru před dřevinami. Ke každému právnímu předpisu jsou uvedeny i poznatky z praxe, které poukazují na jeho skutečné využití.

h) Estetika

Estetika je věda o krásu. Pomocí vědecké analýzy se snaží stanovit zákonitosti krásna. Architekt má povinnost tvořit krásné věci, a tak musí znát zákonitosti krásna a umět s nimi pracovat.

Co je to ale krásna, krásno? Architekt si musí celý život klást tuto otázku a ve své tvorbě na ni hledat odpověď.

Krásno je dle mnohých teoretiků neměnná veličina, o které jsme ještě nezjistili tolik informací, abychom ji mohli přesně definovat. Architekt tak má povinnost při své snaze tvořit krásno vycházet z již probádaných zákonitostí krásna, tzv. estetických zákonitostí, principů. Současně ale musí ve své tvorbě jít ještě dál, neboť jen použití těchto principů k dokonalému krásnu nestačí.

Estetika je někdy v užším slova smyslu vnímána jako nauka o kráse uměleckých děl, avšak architektura ve své podstatě má dvě specifické formy: vědu a umění, které jsou neoddělitelné. Krásné architektonické dílo tedy musí být dokonalé v obou svých formách a při formování estetických zákonitostí v architektuře se nikdy nesmíme uchýlit k tomuto zúženému pojetí.

Z pěti tematicky zaměřených kapitol, které obsahují nezbytně nutný teoretický základ informací pro práci s dřevinami ve veřejném městském prostoru, je kapitola Estetika uvedena jako poslední, neboť její význam je vnímán jako zásadní a její poznatky musí být nadřazeny všem předchozím kapitolám. Neboli všechny předchozí poznatky musí respektovat estetické zákonitosti, být s nimi v souladu.

i) Použité vědecké metody zkoumání

Na základě literární rešerše, diskuze s odborníky, teoretických znalostí získaných během studia architektury a urbanismu na FA VUT Brno (2001-2008) a studia Zahradní a krajinářské tvorby na VOŠ Mělník (2002-2006), na základě pozorování během spolupráce se zahradní architektkou Evou Wagnerovou, během vlastní praxe a během výuky Landscape Architecture (2010-2013) a cvičení z Urbanistické kompozice (2012-2015) na FA VUT v Brně jsem definovala hlavní problémy daného oboru a stanovila šest hypotéz.

Předpokládaná pravdivost hypotéz byla podpořena teoreticky, na základě analýzy získaných informací z odborné literatury a během odborných konzultací. Získané teoretické informace byly podrobeny syntetické analýze, dle které byly roztřizeny do pěti tematických okruhů – historie, ekologie, právní předpisy, sociologie a estetika.

Výsledkem disertační práce je důkaz o pravdivosti hypotéz. Dle předem stanovených okrajových podmínek výzkumu je vybráno 8 ulic a 8 náměstí, které jsou podrobeny empirickému pozorování, jsou konzultovány s odborníky a vyhodnoceny na základě dotazníků. Získané informace jsou důkazem o pravdivosti hypotéz.

j) Výsledky disertační práce

I.1) Ověření hypotéz na základě posouzení veřejných prostranství města Brna

V úvodu stanovené hypotézy jsou v souladu s teorií, která je výsledkem analýzy odborné literatury, odborných konzultací a vlastní odborné praxe. Dané hypotézy budou dále prověřeny kritickým posouzením šestnácti veřejných prostranství s dřevinami. Lokality budou posuzovány na základě empirického pozorování, odborných konzultací a dotazníku.

Jako kritérium pro výběr daných lokalit je stanoveno město Brno, které je nejvíce spjato s mou odbornou praxí. Dalším kritériem je pak volba základních skladebných prvků urbánního prostředí – ulice a náměstí. Dané prvky jsou v rámci urbánní struktury jasně definovány a z hlediska urbánní typologie jsou nejvíce prozkoumány. Jejich existence není podmíněna přítomností vegetace, respektive dřevin, ale pro daný výzkum je přítomnost dřevin samozřejmě podmínkou. Na základě těchto kritérií bylo zvoleno osm náměstí a osm ulic města Brna.

Názor veřejnosti je reprezentován dotazníkem, který vyplnilo 25 osob různých profesí ve věku 24 – 63 let. Respondenti hodnotili známkami celkové působení veřejného prostoru. K hodnocení jim byla poskytnuta následující škála známek: 1 – opravdu hezký prostor, využívám ho i cíleně, cítím se tu dobře, 2 - hezký prostor, s potěšením tudy projdu nebo zde setrvám, ale cíleně tu čas netrávím, 3 – prostoru se nevyhýbám, ale ani jej nevyhledávám, působí na mě neutrálně, 4 – když nemusím, prostoru se raději vyhnu, prostor na mě působí spíše negativně, 5 – prostor využívám, jen když je to nezbytně nutné, je nepříjemný a škaredý. Dále slovy ano/ne reagovali na dotaz, zdali si uvědomují přítomnost dřevin v daném prostoru. Pokud si dřeviny v prostoru uvědomili, byli vyzváni k jejich ohodnocení opět známkami v rozmezí 1-5. (1 – nejlepší, 5 – nejhorší) V dotazníku byl ponechán prostor pro nepovinné osobní zhodnocení jednotlivých prostranství, který mnozí z respondentů využili.

I.1.1) Veřejná prostranství v Brně – náměstí

Nejsou uvedena běžně dohledatelná fakta o dřevinách ani o veřejných prostranstvích, ale pouze specifika významná pro daný příklad a výzkum.

V rámci tezí je uvedeno pouze jedno posuzované náměstí.

Moravské náměstí

část mezi Místodržitelským palácem a Nejvyšším správním soudem

Obr. 1. Moravské náměstí – schematická situace
(autor: Vendula Markevičová)

Historie

Náměstí vzniklo v 19. století po zbourání městských hradeb jako součást parkově upravené okružní třídy a stalo se největším náměstím města Brna. Velká část náměstí je parkově upravena, přičemž daný rozbor se týká jen lokality vymezené kostelem Sv. Tomáše, Místodržitelským palácem a Nejvyšším správním soudem, tedy náměstí, které spolu s kostelem bylo součástí vnitřního města.

Na plánu Brna z roku 1906 je patrné, že na dané lokalitě byla vysazena pouze dvojice stromů na osu vstupu do Místodržitelského paláce. Později byl zachován jen jeden z dvojice stromů a to až do celkové rekonstrukce prostoru dokončené v roce 2010. Součástí rekonstrukce byla výsadba trnovníků akátů, které lemují celý prostor a dvou platanů v předprostoru Nejvyššího správního soudu.

Obr. 2. Moravské náměstí, r. 2005
(zdroj:http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=preview&bind_name=b_street&bind_value=3431&image=2836)

Obr. 3. Dva platany před Nejvyšším správním soudem, r. 2015
(foto: Vendula Markevičová)

Ekologie dřevin

Robinia pseudoacacia 'Bessoniana' /trnovník akát 'Bessoniana' /

- maximální výška 15-20 m, koruna je široce oválná a hustší, než u základního druhu, ale i tak poměrně jemná, což je dáno zpeřenými listy, oproti základnímu druhu tvoří rovný, průběžný kmen, středněvěká dřevina
- velmi pozdě raší, na větvích netvoří trny, listy se na podzim mohou zbarvit do žluta, kvete zřídka bílými, vonnými květy, plodem jsou lusky
- velmi nenáročný strom, snese plné slunce i sucho, toleruje výsadbu v dlažbě a zamoření posypovými solemi

Platanus x acerifolia /javor jasanolistý/

- mohutný strom, maximální výška i šířka 25-35 m, odstávající větve na koncích až mírně převíslé, typická je borka odlupující se v plátech
- dobře snáší městské prostředí, sucho, má poměrně agresivní kořeny, rozpadavá plodenství mohou být alergenní (zejména při silném větru)
- při nedostatku vláhy listy opadávají ještě mírně zelené, ve městě tedy výrazně nebarví

Obr. 4. Pohled na Moravskou galerii, r. 2015
(foto: Vendula Markevičová)

Právní předpisy

Platany jsou v přímé kolizi se vzdušným vedením.

Sociologie

Náměstí je dnes lokalitou plnou sociálních aktivit, které vyplývají nejen z jeho strategické polohy a okolní občanské vybavenosti. Aktivity přitahují a podporují i samotné prvky náměstí - kašna, model centra Brna, sochy. Stromy zatím nejsou vzrostlé a na sociální aktivity daného prostoru nemají velký vliv, i když by se to tak mohlo jevit, protože jsou pod nimi umístěny lavičky.

Naopak mohutné platany dělají velmi příjemný mobiliář i z dvou betonových bloků, které jsou pod nimi umístěny. Stejně tak lze říci, že svým umístěním v blízkosti zastávky MHD, supluje pomyslnou tramvajovou čekárnu.

Estetika

Charakter zvolených akátů působí na původně kamenném náměstí poměrně příjemně. Naopak množství a zejména pak rozmístění jednotlivých dřevin vyznívá nepatřičně jak na schématu, tak i v reálném prostoru. Po delších stranách akáty působí jako solitéry v řadách a před čelní fasádou Místodržitelského paláce jsou najednou vysazeny v mnohem menších sponech, které dovolují prorůstání korun a vytvoření zcela jiného kompozičního prvku, který jako by narušoval naprostou symetrii všech ostatních prvků.

Linie akátů podél kostela nijak nereaguje na členění jeho fasády, což zejména u bočního vstupu, ač nepoužívaného, působí velmi nelogicky. Fasáda je znehodnocena i příliš blízkým vysazením stromů, jako by kašna byla stěžejním bodem, od kterého se vše odvíjí, stromy reagují více na ni, než na celý prostor. Akáty lze vnímat jako příjemný propojovací prvek mezi náměstím a navazující ulicí Běhounskou.

Platany jsou dominantou předprostoru Nejvyššího správního soudu, škoda jen, že se kvůli svému umístění pod vzdušným vedením nebudou moci nikdy projevit ve své plné velikosti.

Důležité je zmínit i oleandry s podsadbou petúnií v mobilních nádobách, které vytvářejí klidný předprostor kostelu sv. Tomáše a svým jižanským vyzněním jsou v souladu s velkým bílým průčelím kostela, velkoformátovou dlažbou náměstí i dvěma dominantními platany.

Odborný názor

Lokalita byla konzultována s ing. Evou Wagnerovou, která se podílela na vegetačních úpravách dané lokality při rekonstrukci v roce 2010.

Eva Wagnerová si není jistá výsadbou stromořadí podél kostela, která na dané lokalitě není původní. Dále kritizuje umístění stromů, které reaguje na rastr dlažby a polohu centrálního prvku – kašny, ale nezohledňuje členění fasády a předpokládané finální velikosti stromů.

Kritizuje i zvolené druhy stromů, které byly předepsány Odborem památkové péče. Platany pro nedostatek prostoru pod vzdušným vedením a akáty pro jejich velmi pozdní rašení a nevýrazný jarní a podzimní efekt. Sama by místo akátů volila javor babyka /*Acer campestre*/.

Lokalita byla konzultována s ing. Alexandrou Koutnou, která jako zaměstnanec VZmB má danou lokalitu ve své správě.

Alexandra Koutná kritizuje umístění dvou platanů, které jsou vysazeny přímo pod vzdušným vedením a vyžadují tak každoroční řez. Stromy mohly být vysazeny o pár metrů jinak, nic tomu dle jejího názoru na lokalitě nebránilo. Stejně tak se zcela neztotožňuje s výběrem akátů, kterých je dle jejího názoru v centru Brna již příliš. (Wagnerová 2015)

Názor veřejnosti

Celkové hodnocení prostoru: 1,9

Dřeviny si na náměstí uvědomuje: 19 lidí z 25

Hodnocení dřevin: 2,4

Závěr

O vhodném výběru druhů dřevin lze polemizovat. Výrazně kvetoucí dřeviny mohou být v budoucnu součástí přilehlého parku a charakter akátů, platanů i oleandrů je dle mého názoru v souladu s *geniem loci* daného místa. Zcela negativně lze tedy vyhodnotit jen umístění stromů, které je opravdu nešťastné a do budoucna bude znamenat čím dál větší problém – platany se budou stále ořezávat a akáty před Místodržitelským palácem postupně nežádoucím způsobem zacloní jeho průčelí a nepříjemně se odkloní od fasády kostela. V kompozici je se stromy bohužel uvažováno jako s neživými prvky.

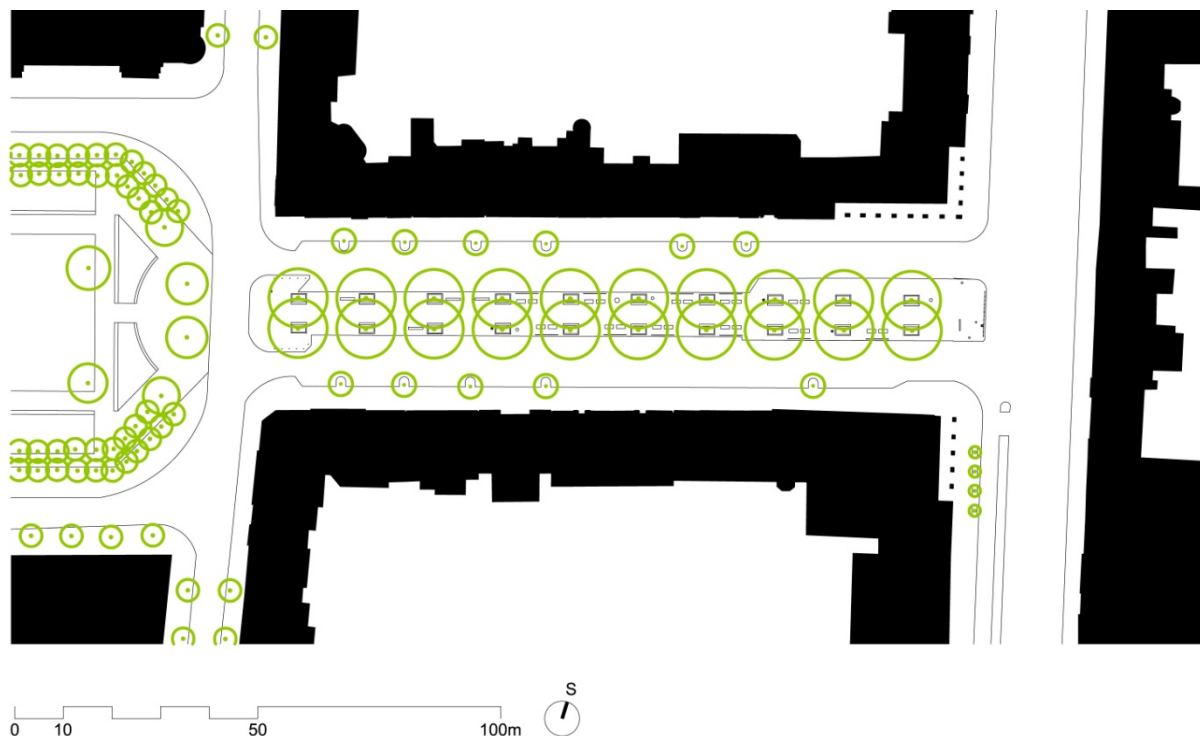
Zdařilé umístění mobilní zeleně může být inspirací pro další prostory. Jde o jeden z mála důkazů v centru města Brna, že pokud se zvolí správné místo a správné měřítko, může být mobilní zeleň velkým přínosem.

I.1.2) Zkoumaný vzorek – veřejná prostranství v Brně – ulice

Nejsou uvedena běžně dohledatelná fakta o dřevinách ani o veřejných prostranstvích, ale pouze specifika významná pro daný příklad a výzkum.

V rámci tezí je uvedena pouze jedna posuzovaná ulice.

Husitská ulice

Obr. 5. Husitská ulice – schematická situace
(autor: Vendula Markevičová)

Historie

Husitská ulice se nachází v Brně v Králově Poli mezi Palackého třídou a Slovanským náměstím. Ulice byla vystavěna v roce 1909 při celkovém rozvoji Králova Pole jako významná spojnice vedoucí do Žabovřesk. Původně se ulice jmenovala Slovinská.

Jde o centrální prostor dané lokality, u něž se nachází radnice Králova Pole. Pravidelně se tu konají trhy, čemuž je uzpůsoben i pevný mobiliář. V centrální části ulice se nachází platanová alej. V bezprostřední blízkosti fasád se pak nachází šerškové stromořadí.

Ekologie dřevin

Platanus x acerifolia

- maximální výška i šířka 25-35 m, kulovitá koruna, mohutný dlouhověký strom
- výrazná odlupující se borka, kulovité plodenství na dlouhé stopce vydrží na stromu až do jara
- snese každoroční řez, kmen lze vyvětřit velmi vysoko
- dobře snáší městské prostředí, sucho, má poměrně agresivní kořeny, rozpadavá plodenství mohou být alergenní (zejména při silném větru)
- při nedostatku vláhy listy opadávají ještě mírně zelené, ve městě tedy výrazně nebarví
- platany jsou vysazeny ve vyvýšeném prostoru (vnitřní rozměr 2,8 x 1,6 m), který je současně funkční kořenovou zónou a je mulčován štěrkem, vyvýšený prostor zabraňuje nadměrnému hutnění a silné kontaminaci posypovými solemi, současně ale omezuje kořenový prostor stromu a vystavuje kořeny nadměrnému suchu a mrazu (Do roku 2014 byl vyvýšený prostor

osázen skalníky, které zabraňovali nadměrnému přehřívání a vysychání kořenové zóny, což v poměrně zastíněném prostoru není tak nutné. Současně se velmi špatně čistili od odpadků.)

- z hlediska údržby vyžadují platany na dané lokalitě velmi častý redukční řez koruny, jde ale o velmi exponované místo, a tak by větší nároky na údržbu neměly být vnímány příliš negativně
- vzhledem k předpokládanému růstu stromu, tedy i jeho kořenů, se dá předpokládat, že vyvýšené konstrukce nebudou stačit (Tento problém se řešil již v roce 2014, kdy zde proběhla rekonstrukce, jejíž součástí bylo i zvětšení vyvýšeného prostoru, který byl již nedostatečný a tlakem kořenů se rozpadal. Dnes použitý systém prefabrikátů představuje minimální stavební zásahy v kořenovém prostoru stromů, a to i v případě úpravy do budoucna. Stejně tak dláždění žulovou kostkou, které navazuje na výsadbová místa.)

Syringa reticulata 'Ivory Silk' /šeřík japonský 'Ivory Silk'/

- keř případně strom, maximální výška 15 m, na lokalitě vysazen ve stromové formě
- výrazně bílé kvete, vyžaduje plné slunce, čehož se mu na lokalitě nedostává, je výrazně potlačen vzrostlými platany

Obr. 6. Průhled ulicí Husitskou směrem ke Slovanskému náměstí, r. 1958

(zdroj: http://encyklopedie.brna.cz/home-mmb/?acc=profil_ulice&load=1873)

Právní předpisy

Platany mají výhodu, že nejsou v kolizi s žádnou inženýrskou sítí, protože ty jsou vedeny pod chodníky při fasádách okolních objektů.

V kolizi s podzemními sítěmi jsou uliční výsadby podél fasád.

Sociologie

Platany vymezují stinný obytný prostor ulice, která má i tak dostatek světla a jejíž prostor působí velmi přehledně. I přes odpor města a častých uživatelů je tak prostor využíván různým spektrem

sociálních skupin, které se zde setkávají bez vyhraněných stresových situací. K této situaci přispívá i velké množství sedacího mobiliáře.

Dopravní situace slouží jako překážka při využívání prostoru pod platany pouze jako průchozího, což na druhou stranu nechává více vyniknout jeho odpočinkovým a komerčním aktivitám, které pak dodatečně přitáhnou i pouze procházející uživatele – množství aktivit je tu tedy nastaveno dobře.

Estetika

Platany vymezují ulici jako „krytou“ obchodní a pobytovou pasáž. Celou pasáž sjednocují. Ulici udávají svým rytmem směr, rytmus ulice je podpořen i dlážděním a mobiliářem, které se kompozičně navzájem podporují. Je důležité, že jejich koruny se propojují, že nasazení koruny ve výšce až kolem 3 m působí zcela přirozeně. Vymezují pasáž tedy svou hmotou i stínem.

Barva platanů je světlá a mají poměrně vzdušnou korunu, která propouští dostatek světla, i když se koruny úplně spojí. Šedá barva dláždění a pozinkované prvky mobiliáře přechází přes šedé kmeny platanů až do koruny, kde přes našedlé ruby listů přechází až do zelené na líci listů.

Platany mají výrazné typické znaky – odlupující se kůru, kulaté souplodí, veliké listy, jako veliké stromy nemají kompaktní koruny, a tak nepravidelnosti a asymetrie u nich nevadí.

Navozují jižanskou atmosféru venkovních tržišť.

Platany přecházejí přes komunikaci směrem ke Slovanskému náměstí, čímž se oba prostory propojují, ale spíše jen symbolicky. Chybí tu výraznější optické, výhledové, propojení.

Uliční stromy podél fasád mají výrazně menší měřítko oproti platanům a tak jsou úplně nevýrazné. Určitě mají význam pouze pro pěší na daném chodníku, než pro celý prostor husitské ulice, což nevadí.

Stromy jsou v příčném směru vysazeny poměrně blízko od sebe 6,5 m, v podélném směru pak 14 m. Tímto rozmístěním je sice udáván také správný rytmus ulice, ale pokud by se příčný rozestup zvětšil na 8 m, efekt by byl obdobný a koruny stromů by se mohly více prosadit v prostoru, neměly by sklon být jednostranné. Rozšíření by bylo možné při reorganizaci celé ulice, neboť mezi současnými stromy a fasádami je nyní v nejužším místě rozestup 16 m, který by se tak zmenšil na 14,5 m, což je stále dostačující.

Obr. 7. Průhled ulicí Husitskou směrem k Palackého třídě, r. 2015
(foto: Vendula Markevičová)

Odborný názor

Lokalita byla konzultována s ing. Evou Wagnerovou, která je autorkou poslední rekonstrukce prostoru. Rekonstrukce proběhla v roce 2014.

Eva Wagnerová v dané lokalitě kritizuje volbu platanu, jako nevhodného druhu, který se v daném prostoru nikdy nebude moci projevit v absolutním měřítku a během ročních období nevnáší do prostoru výrazné změny. Velmi kritizuje i vyvýšená výsadbová místa jako nedostatečná pro kořenový prostor platanu.

Sama by lokalitu řešila výsadbou pouze středového stromořadí, a to výsadbou plnokvětých okrasných třešní /*Prunus avium* 'Plena' / v úrovni dlažby. (Wagnerová 2015)

Názor veřejnosti

Celkové hodnocení prostoru: 2,1

Dřeviny v ulici si uvědomuje: 20 lidí z 20

Hodnocení dřevin: 2,2

Závěr

Platan je vhodně zvolený strom. Bylo by jen lépe vysadit jej v úrovni terénu a chránit kořenový prostor například jen mobiliářem. Vhodné by byly větší rozestupy, které by ale znamenaly celkově jinou organizaci ulice. Koruny platanů ba tak mohly být objemnější, což by u nich působilo přirozeněji a nemusely by být stromy podél fasád. Platany by vytvořily pasáž, ale současně by byly výrazným vegetačním prvkem i pro chodníky za silnicí. Menší stromy by tak mohly být úplně odstraněny.

I.2) Definice výsledků

Pravdivost hypotéz byla ověřena výzkumem, při kterém bylo na základě teoretické části, konzultace s odborníky a dotazníku kriticky zhodnoceno šestnáct veřejných prostorů města Brna.

Hypotéza

Souhrnné znalosti, které musí architekt respektovat při práci s dřevinami ve veřejném městském prostoru, lze třídit do pěti tematických okruhů – estetika, ekologie, historie, sociologie a právní předpisy.

Všechny poznatky získané během psaní teoretické i následné analytické části bylo možné zařadit do jednoho z pěti tematických okruhů, které byly předem vytyčeny. Tím byla dokázána úplnost těchto tematických okruhů.

Každý předem zvolený prostor analytické části pak bylo možné vždy kriticky posoudit z hlediska každého tematického okruhu, čímž bylo prokázáno, že při práci s dřevinami ve veřejném městském prostoru, nelze žádný z těchto tematických okruhů opomenout.

Hypotéza

Při tvorbě veřejného městského prostoru s dřevinami musí být zákony estetiky vnímány jako ty nejvyšší. Přičemž nadřazenost estetických zákonitostí není v protikladu s poznatky ekologie, historie, sociologie ani s dobře nastavenými právními předpisy, ale naopak vybízí k respektování těchto poznatků a předpisů.

Na základě předchozí hypotézy bylo prokázáno, že při práci s dřevinami ve veřejném městském prostoru musíme vycházet ze souhrnných poznatků. V rámci teoretické i analytické části této práce je pak patrná velmi úzká provázanost všech těchto poznatků, které se navzájem ovlivňují. Všechny poznatky mají své zákonitosti, které jsou platné jen za dodržení určitých specifických podmínek a tak je nelze uvažovat jako nadřazené. Výjimkou jsou pouze zákony estetiky, které vybízí k celkovému souladu uměleckého díla, k harmonii a k pravdě.

Z analytické části je patrné, že to, co je klasifikováno jako pozitivní v rámci jednoho tematického okruhu, může být klasifikováno jako negativní v rámci jiného. Výjimkou je pouze oblast estetiky. Prostory esteticky zdařilé a hodnotné, jsou kvalitně zpracovány i z pohledu všech ostatních tematických okruhů.

Hypotéza

Současné problémy s dřevinami ve veřejném městském prostoru jsou z velké části zapříčiněny jen dílčími znalostmi dané tematiky, a to dílčími znalostmi všech, kteří mají na podobu veřejného městského prostoru vliv.

V rámci teoretické části jsou poznatky získané rešerší odborné literatury posuzovány z hlediska jejich konkrétního využití v praxi, z kterého je patrné, že v mnohých případech jsou tyto poznatky odpovědnými lidmi chybně praktikovány bez výjimky, respektive bez širších souvislostí, či naopak že dochází k nepochopení těchto poznatků a jejich opomenutí.

V rámci analytické části je pak patrné, že jednotliví odborníci mají tendenci nahlížet na problematiku pouze úhlem své profese, což je samozřejmé a pochopitelné. Často to ale vede k nežádoucí nerovnováze kompozice prostoru. Současně je ale patrné, že v případě zdařile řešených veřejných prostranství s dřevinami, kdy byli dotázáni přímo architekti, vycházel jejich názor ze souhrnných znalostí a poznatků.

Hypotéza

Kvalitní dřeviny mají přímý vliv na kvalitu veřejného městského prostoru a jeho funkčnost.

V teoretické části v kapitole Ekologie jsou uvedeny cíleně požadované vlivy dřevin, které nazýváme funkce dřevin, a je zdůrazněno, že plnohodnotně mohou svou funkci plnit jen kvalitní dřeviny. Jednotlivé funkce dřevin a jejich vliv na veřejný prostor jsou blíže popsány i v rámci dalších tematických okruhů.

Při kritickém vyhodnocení šestnácti lokalit bylo prokázáno, že kvalita dřevin na dané lokalitě úzce souvisí s celkovým hodnocením prostoru, a to odbornou i laickou veřejností. Nekvalitní dřeviny, které na daném místě neprospívají a neplní svou funkci, jsou veřejností vnímány jako negativní prvky prostoru a současně daný prostor je vnímán jako nefunkční místo, které cíleně nevyhledávají k pobytu.

Hypotéza

Veřejný prostor, respektive jeho stanovištní podmínky, má přímý vliv na kvalitu dřevin.

V teoretické části v kapitole Ekologie bylo město vyhodnoceno jako místo, které na dřeviny působí velmi negativně a tím zamezuje jejich přirozenému vývoji. Životnost dřevin ve městě je oproti volné krajině výrazně nižší a dřeviny nemají mnohdy možnost dosáhnout fáze dospělosti a stáří, tedy fáze, která je esteticky nejhodnotnější. Známe-li požadavky dřevin na jejich stanoviště a naopak reálné podmínky, které je stanoviště schopno nabídnout, jsme schopni vybrat vhodnou dřevinu a podmínky stanoviště upravit tak, aby byly eliminovány jeho negativní vlivy.

Při kritickém vyhodnocení šestnácti lokalit bylo prokázáno, že dřeviny ve městě nejčastěji trpí nedostatkem vody, nedostatkem prostoru nejen pro korunu, ale zejména pro kořeny, a vandalismem. Dané skutečnosti mají přímý vliv na kvalitu dřevin.

Hypotéza

Pokud architekt není schopen vytvářet kvalitní městské prostory s kvalitními dřevinami, neplní tak své základní poslání - vytvářet krásné a kvalitní životní prostředí.

Daná hypotéza je založena na faktu, že posláním architekta je vytvářet krásné a kvalitní životní prostory. V rámci této práce je pak prokázáno, že veřejný prostor je základním životním prostorem člověka, jako člena společnosti a že kvalita veřejných prostranství a kvalita dřevin na těchto prostranstvích jsou na sobě závislé skutečnosti.

U některých zkoumaných lokalit byl osloven přímo autor návrhu, který se tak mohl kriticky vyjádřit ke své vlastní práci. Všechna konkrétní vyjádření jsou důkazem snahy architektů vytvářet kvalitní veřejné prostory s velkým respektem ke dřevinám, které jsou vnímány jako jedny ze základních prvků daných prostranstvích.

Hypotéza

Souhrnné odborné znalosti jsou jen jednou ze složek architektonické tvorby, která musí být dále podpořena i jedinečným a osobitým vkladem každého architekta.

Z analytické části je patrné, že cesta k harmonii a pravdivosti kvalitního architektonického díla je založena na stejných souhrnných odborných znalostech a přesto je v případě jednotlivých architektů různá, čímž je prokázán význam jedinečného a osobitého vkladu každého architekta.

I.3) Zhodnocení výsledků z hlediska využití v praxi

Ověřením hypotéz na základě kritického zhodnocení šestnácti veřejných prostranstvích města Brna bylo dokázáno, že teoretická část, která vznikla syntetickou analýzou odborných poznatků, je hodnotným teoretickým základem pro všechny, kteří rozhodují o podobě veřejných městských prostranstvích a zejména pak pro architekty. Nabízí se upravit teoretickou část do podoby učebního textu a poskytnout ji studentům architektury, případně zaměstnancům státní správy a městské samosprávy, kteří o podobě veřejných městských prostorů také rozhodují.

Výsledky dále dokazují, že odbornými znalostmi a jejich aplikací lze vytvářet kvalitní veřejné prostory s dřevinami, což lze považovat za vysoce motivační skutečnost.

Osobně doufám, že plně zužitkuji všechny informace a poznatky získané během psaní disertační práce při své architektonické tvorbě, ve které se často setkávám právě s dřevinami ve veřejném městském prostoru.

k) Závěr / resumé

m.1) Zhodnocení výsledků

Výsledky výzkumu, při kterém bylo hodnoceno osm ulic a osm náměstí města Brna, prokázaly pravdivost hypotéz. Současně byla potvrzena teoretická část, která vznikla syntetickou analýzou odborných poznatků a pravdivost hypotéz předpokládala. Lze tedy konstatovat, že disertační práce dosáhla předpokládaného výsledku.

m.2) Míra splnění cílů

Problematika dřevin ve veřejném městském prostoru byla systematicky analyzována a utříděna do pěti tematických kapitol, čímž byl splněn cíl poskytnout nezbytně nutný teoretický základ dané tematiky nejen pro architekty, jako autory veřejného městského prostranství. Při rešerši současného stavu poznání v oblasti dané tematiky bylo konstatováno, že neexistuje ucelený přehled k dané tématice. Dostupná odborná literatura je zaměřena pouze na dílčí témata, což vede ke kritizovanému přeceňování určitých skutečností. Splnění daného cíle je tedy velmi cenné. Pět tematických kapitol ale samozřejmě nesmí být vnímáno jako definitivní výčet všech informací k danému tématu, ale pouze jako nezbytně nutný základ informací, který je nutné dále rozšiřovat.

Na základě teorie, odborných konzultací a dotazníku bylo posouzeno osm ulic a osm náměstí města Brna. Bylo prokázáno, že při hodnocení prostorů je třeba zohlednit všech pět tematických kapitol teoretického základu. Byl tedy splněn další cíl, bylo dokázáno, že opravdu nelze vytvářet kvalitní městské prostory s dřevinami jen na základě neúplných, dílčích znalostí.

Výsledky výzkumu plynoucí z kritického hodnocení šestnácti lokalit města Brna lze využít při revitalizaci těchto konkrétních lokalit. Současně lze využít znalosti získané v teoretické části práce při revitalizaci a obnově všech dalších veřejných prostranství nejen města Brna. Dané konstatování je důkazem o splnění hlavního, předem vytyčeného cíle.

Seznam použitých zdrojů:

- ADORNO, Theodor W. *Estetická teorie*. 1. vyd. Praha: Panglos, 1997. 581 s. ISBN 80-902205-4-1.
- BABKA, Václav. Rozhovor se zahradním architektem. Brno, 2013.
- BUČEK, Antonín, 2015. ÚSES a zelená infrastruktura. *Bulletin České Komory Architektů*. Zelená infrastruktura. 2/2015, 43-45. ISSN 1804-2066.
- CÍLEK, Václav. Pozitivní změny panelových měst. *Legenda o sídlišti*. Praha: Akademie výtvarných umění v Praze a cosa.cz, 2014, s. 195-201. ISBN 978-80-87108-53-6.
- DAMCOVÁ, Eva. *Významné parky města Brna*. Brno: Odbor životního prostředí Magistrátu města Brna, 2005. 20 s. ISBN 80-254-2019-1.
- DRÁPAL, Jaroslav a Jan DOLEŽAL. *Architektonická kompozice I*. 3. vyd. Brno: Ediční středisko VUT, 1988. 185 s.
- DRÁPAL, Jaroslav a Olga DRÁPALOVÁ. *Architektonická kompozice II: výtvarná geometrie*. 1. vyd. Brno: VUT, 1988. 148 s. ISBN 80-214-0377-2.
- FUCHS, Bohuslav. *Nové zónování: urbanistická tvorba životního prostředí z hlediska sídelního a krajinného*. 1. vyd. Praha: Academia, 1967. 99 s.
- GEHL, Jan. *Města pro lidi*. Brno: Partnerství, 2012. 261 s. ISBN 978-80-260-2080-6.
- GEHL, Jan. *Život mezi budovami: užívání veřejných prostranství*. Vyd. v češtině 1. Boskovice: Albert, 2000. 202 s. ISBN 80-85834-79-0.
- GOETHE, Johann Wolfgang von. *Smyslově-morální účinek barev*. Hranice: Fabula, 2004, 111 s. ISBN 80-86600-13-0.
- HAWERLANDOVÁ, Dagmar. Rozhovor se zahradní architektkou. Brno, 2015.
- HONZÍK, Karel. *Z tvorby životního slohu (1935-1965)*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1965. 292 s.
- HORSKÁ, Pavla, Eduard MAUR a Jiří MUSIL. *Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2002. 352 s. ISBN 80-7185-409-3.
- HOŠKOVÁ, Zuzana. *Zelená infrastruktura zlepšuje přírodní kapitál Evropy – Tisková zpráva ČKA*, [online]. 2014. [cit. 8.10.2015]. Dostupné z: <https://www.cka.cz/cs/pro-media/tiskove-zpravy-cka/zelena-infrastruktura-zlepsuje-prirodni-kapital-evropy>.
- HRNČÍŘ, Zbyněk. Rozhovor s vedoucím odboru životního prostředí Brno-střed. 2015.
- HRUŠKA, Emanuel. *Příroda a osídlení: Biologické základy krajinného plánování*. Praha: Ed. Grégr a syn, 1945.
- HRŮZA, Jiří a Josef ZAJÍC. *Vývoj urbanismu I.díl*. 1.vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1999. 186 s. ISBN 80-01-01549-1.
- HRŮZA, Jiří a Josef ZAJÍC. *Vývoj urbanismu II.díl*. 1.vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 1999. 137 s. ISBN 80-01-01549-1.
- HURYCH, Václav. *Okrasné dřeviny pro zahrady a parky*. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Květ, 2003, 203 s., [32] s. barev. obr. příl. ISBN 80-85362-46-5.
- JACOBS, Jane. *Smrt a život amerických velkoměst*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Dolní Kounice: MOX NOX, c2013, 479 s. ISBN 978-80-905064-4-2.
- JAKL, Jiří, 2007. *Dřeviny v systému rostlin*. Praha. Doprovodný text ke zkoušce. Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta lesnická a dřevařská.
- JEBAVÝ, Matouš, *Zahradní města*. Příspěvek na konferenci SZKT v Luhačovicích, [online]. 2012. [cit. 8.10.2015]. Dostupné z: https://home.czu.cz/storage/54383_Zahradn%C3%AD%20m%C4%9Bsta_p%C5%99%C3%ADs_p%C4%9Bvek%20do%20katalogu%20konference%20v%20Luha%C4%8Dovic%C3%ADch%202012.pdf
- JEHLÍK, Jan, *Odkaz zahradního architekta Františka Thomayera . Výtažek z přednášky*, [online]. 2009. [cit. 8.4.2017]. Dostupné z:

http://www.zahrada-park-krajina.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=227:rozhovor-s-doc-ing-arch-janem-jehlikem&catid=71:042010&Itemid=145

- KAVKA, Bohumil a Jaroslava ŠINDELÁŘOVÁ. *Funkce zeleně v životním prostředí*. 1. vyd. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1978, 235 s.
- KOCIÁN, Jiří. *Co se děje s USES v městě Brně?*. [online]. AGERIS, 2008. [cit. 8.10.2015]. Dostupné z: <http://www.uses.cz/data/sbornik08/Kocian.pdf>
- KOLAŘÍK, Jaroslav. *Strom ve městě*. Brno: EDEN, 1994, 68 s.
- KORYČÁNEK, Rostislav. *Zabydlet sídliště – postavit hřiště, příspěvek ve sborníku Postavit domy nestačí*. s. 8-37, 1.vyd. Brno, 2015. ISBN: 978-80-214-5301-2.
- KOŘÍNKOVÁ, Jana. *O průvodcích a lidech. Jak zprostředkovat umění v brněnském sídlišti Lesná veřejnosti, příspěvek ve sborníku Postavit domy nestačí*. s. 38-63, 1.vyd. Brno, 2015. ISBN: 978-80-214-5301-2.
- KOUTNÁ, Alexandra. *Rozhovor se zaměstnankyní VZmB*. Brno, 2015.
- KOUTNÝ, Jan. *Moderní urbanistické koncepce: (vývoj urbanistických koncepcí)*. 1. vyd. Brno: Ústav územního rozvoje, 2004, 14 s.
- KUČA, Karel. *Brno: vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Vyd. 1. Praha: Baset, 2000, 644 s. ISBN 80-86223-11-6.
- KUPKA, Jiří. *Zeleň v historii města*. Vyd. 1. V Praze: Nakladatelství ČVUT, 2006, 146 s. ISBN 80-01-03443-7.
- LYNCH, Kevin. *Obraz města: The image of the city*. 1. do češtiny přeložené vyd. Praha: Polygon, 2004, 202 s. ISBN 80-7273-094-0.
- MALÁ, Dagmar. *Rozhovor s vedoucí odboru veřejných služeb městské části Brno – Královo Pole*. Brno, 2015.
- MÁLEK, Zdeněk, Petr HORÁČEK a Zdeněk KIESENBAUER. *Stromy pro sídla a krajinu*. Olomouc: Petr Baštan ve spolupráci s firmou Arboeko, 2012, 357 s. ISBN 978-80-87091-36-4.
- MELKOVÁ, Pavla. *Manuál tvorby veřejných prostranství hlavního města Prahy*. 1. vyd. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, 2014, 289 s. ISBN 978-80-87931-09-7.
- MRÁČKOVÁ, Markéta, Barbora ŠIMONOVÁ a Viktor VEJVODA, ed. *Legenda o sídlišti*. V Praze: Akademie výtvarných umění v Praze a cosa.cz, 2014. ISBN 978-80-87108-53-6.
- NANTL, František. *Principy a pravidla územního plánování, Kapitola C – Funkční složky, C.7 Dopravní infrastruktura*. [online]. Brno: Ústav územního rozvoje, 2012. [cit. 8.10.2015]. Dostupné z: <http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaC/C7-2012.pdf>
- NORBERG-SCHULZ, Christian. *Genius loci: krajina, místo, architektura*. 2. vyd. Praha: Dokořán, 2010, 219 s. ISBN 978-80-7363-303-5.
- NOVÁK, Zdeněk. *Dřeviny na veřejných městských prostranstvích: použití dřevin v ulicích a na náměstích památkově chráněných měst*. Praha: Jalna, 2001, 56 s. ISBN 80-86234-21-5.
- NOVÁKOVÁ, Jitka, 2009. *Ochrana stromů na staveništi*. Brno. Diplomová práce. Mendelova univerzita v Brně.
- OTRUBA, Ivar. *Zahradní architektura: tvorba zahrad a parků*. 1. vyd. Šlapanice: ERA, 2002, 357 s. ISBN 80-86517-28-4.
- PEJCHAL, Miloš. *Soubor negativních faktorů městského prostředí ve vztahu k dřevinám - studijní materiál pro předmět použití rostlin*. MZLU v Brně, Ústav biotechniky zeleně v Lednici, 2009.
- PEJCHAL, Miloš. *Současné tendence v navrhování vegetačních prvků a v péči o ně - studijní materiál pro předmět použití rostlin*. MZLU v Brně, Ústav biotechniky zeleně v Lednici, 2003.
- PEJCHAL, Miloš. *Staré stromy v zahradní a krajinářské architektuře - studijní materiál pro předmět použití rostlin*. MZLU v Brně, Ústav biotechniky zeleně v Lednici, 2008.
- PEJCHAL, Miloš. *Výběr stromů pro ulice a zpevněné plochy městských sídel - studijní materiál pro předmět použití rostlin*. MZLU v Brně, Ústav biotechniky zeleně v Lednici, 2004.

- PRAŽANOVÁ, Markéta, 2008. Pryč s odkazy na technické normy: tisková zpráva. *Bulletin České Komory Architektů*. 4/2008, str. 34. ISSN 1804-2006.
- PRUDÍK, Jaroslav. Rozhovor se zaměstnancem OŽP Brno Střed. Brno, 2015.
- *Revitalizace městských parků na Kolišti je dokončena*, 2013. [online]. [cit. 8.10.2015]. Dostupné z: <https://www.brno.cz/brno-aktualne/tiskovy-servis/tiskove-zpravy/a/revitalizace-mestskych-parku-na-kolisti-je-dokoncena/>
- RUDIŠ, Viktor, 2010. *Lesná padesát, příspěvek ve sborníku Lesná – 50 let sídliště*. Brno: Vydáno nákladem občanských iniciativ na lesné v Brně, 2012, 163 s., str. 62. ISBN 978-80-260-2839-0.
- RUDIŠ, Viktor. Konzultace s architektem. Brno, 2015.
- ŘÍHA, Josef Karel, Oldřich STEFAN a Jiří VANČURA. *Praha včerejška a zítřka: určeno architektům a urbanistům i milovníkům staré i nové Prahy*. 1. vyd. Praha: Státní nakladatelství technické literatury, 1956, 172 s., obr. příl.
- SALZMANN, Klára a Štěpán ŠPOULA, 2015. Plánování s přírodou. *Bulletin České Komory Architektů*. Zelená infrastruktura. 2/2015, 34-35. ISSN 1804-2066.
- SENDLER, Zdeněk. Rozhovor se zahradním architektem. Brno, 2015.
- SENNETT, Richard, 2010. Veřejný prostor. *Zlatý řez*. 2010, č. 32, s. 4 – 7. ISSN 1210-4760.
- SENNETT, Richard. *The fall of public man*. 1st pub. London : Faber and Faber, 1993. xxi, 390 s. ISBN 0571169023.
- SCHMEIDLER, Karel. *Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbě*. Vyd. 2. Brno: Z. Novotný, 2001, 292 s. ISBN 80-238-6582-x.
- SITTE, Camillo. *Stavba měst: podle uměleckých zásad*. 1. české vyd. Praha: ABF, 1995, 111 s. ISBN 80-901608-1-6.
- *Strategický cíl 4 Funkční a esteticky kvalitní prostředí ve městě*. 2014 [online]. [cit. 8.10.2015]. Dostupné z: http://www.iprpraha.cz/uploads/assets/dokumenty/sp/140305_prezentace/06_ipr_prezentace_4_sc_prostredi.pdf
- ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra a Jan KOUTNÝ. *Veřejné prostory v územně plánovací praxi*. Město, venkovský prostor a krajina. Praha. 2001. 99 s. ISBN: 80-902945-5-3.
- ŠILHÁNKOVÁ, Vladimíra. *Veřejné prostory v územně plánovacím procesu*. Brno: VUT Brno, FA, Ústav teorie urbanismu, 2003. 146 s. ISBN 80-214-2505-9.
- ŠTĚPÁN, Václav. *Stromy v ulicích a na parkovištích*. 1.vyd. Plzeň: Acrobios, 1997, 36 s.
- *Ulice a náměstí* [online]. Praha: Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, 2014 [cit. 2017-04-17]. ISBN 978-80-87931-08-0.
- VLASÁK, Martin. *Okrasné dřeviny*. 1. vyd. Mělník: Vyšší odborná škola zahradnická a Střední zahradnická škola ve spolupráci s nakl. Rebo, 2012, 376 s. ISBN 978-80-904782-9-9.
- VLÁŠEK, Josef, JEHLIČKA, Václav, MIHOLA, Josef. *Statistika bytové výstavby na území České republiky v letech 1960-1995*. Praha, 1996.
- VOLEK, Jaroslav. *Kapitoly z dějin estetiky: Od antiky k počátku XX. století*. Praha: Panton, 1968. ISBN 35-004-85.
- VYORALOVÁ, Zuzana a Petr HRDLIČKA. *Technická infrastruktura měst a sídel*. 1. vyd. V Praze: České vysoké učení technické, 2013, 155 s. ISBN 978-80-01-05202-0.
- WAGNER, Bohdan. *Základy sadovnické a krajinářské kompozice 1*, Historický vývoj. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. 257 s.
- WAGNER, Bohdan. *Základy sadovnické a krajinářské kompozice 2*, Estetické zákonitosti. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1981. 194 s.
- WAGNEROVÁ, Eva. Rozhovor se zahradní architektkou. Brno, 2015.
- *Walla Mulla Park: domov bezdomovců*. Rozhovor s česko-australským architektem Vladimírem Sittou. 2011 [online]. Poslední změna 18.11.11 06:00 [cit. 8.10.2015]. Dostupné z: <http://www.archiweb.cz/salon.php?type=11&action=show&id=10918>

- *Zásady výsadby stromů*, 2009. [online]. [cit. 8.10.2015].
Dostupné z: <http://www.szkt.cz/images/stories/publikace/plakaty/Plakat-vysadba-new-web.pdf>
- ZUKIN, Sharon. *The cultures of cities*. Cambridge, Mass.: Blackwell, c1995, xiv, 322 p. ISBN 1-55786-436-5.
- ŽÁK, Ladislav. *Obytná krajina*. Praha, 1947.

Právní předpisy:

- Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
- Vyhláška č. 222/2014 Sb., o ochraně dřevin a povolování jejich kácení
- Zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči
- Zákon č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky
- Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon)
- Zákon č. 458/2000 Sb. o podmínkách podnikání a výkonu státní správy v energetických odvětvích a o změně některých zákonů (energetický zákon)
- Zákon č. 127/2005 Sb. o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů
- Zákon č. 274/2001 Sb. o vodovodech a kanalizacích pro veřejnou potřebu a o změně některých zákonů
- Zákon č. 13/1997 Sb., o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- ČSN 83 9001 Terminologie – Základní odborné termíny a definice
- ČSN 83 9011 Technologie vegetačních úprav v krajině – Práce s půdou
- ČSN 83 9021 Technologie vegetačních úprav v krajině – Rostliny a jejich výsadba
- ČSN 83 9051 Technologie vegetačních úprav v krajině – Rozvojová a udržovací péče o vegetační plochy
- ČSN 83 9061 Technologie vegetačních úprav v krajině – Ochrana stromů, porostů a vegetačních ploch při stavebních pracích
- ČSN 73 6005 Prostorové uspořádání sítí technického vybavení

Seznam použitých zkratk a symbolů:

atd.	A tak dále
BZA	Botanická zahrada a arboretum
BKOM	Brněnské komunikace
ČSN	Česká státní norma
DPMB	Dopravní podnik města Brna
FA	Fakulta architektury
FIT	Fakulta informačních technologií
FSS	Fakulta sociálních studií
GIS	Geografický informační systém
IPR	Institut plánování a rozvoje
JAMU	Janáčkova akademie múzických umění
MČ	Městská část
MENDELU	Mendelova univerzita
MHD	Městská hromadná doprava
MU	Masarykova univerzita

OŽP	Odbor životního prostředí
r.	Rok
Sb.	Sbírky
Sv.	Svatý
SZKT	Svaz zahradní a krajinářské tvorby
tzv.	Tak zvaný
VOŠ	Vyšší odborná škola
ÚPmB	Územní plán města Brna
ÚSES	Územní systém ekologické stability
VUT	Vysoké učení technické
VZmB	Veřejná zeleň města Brna

Seznam obrázků:

- Obr. 1. Moravské náměstí – schematická situace
- Obr. 2. Moravské náměstí, r. 2005
- Obr. 3. Dva platany před Nejvyšším správním soudem, r. 2015
- Obr. 4. Pohled na Moravskou galerii, r. 2015
- Obr. 5. Husitská ulice – schematická situace
- Obr. 6. Průhled ulicí Husitskou směrem ke Slovanskému náměstí, r. 1958
- Obr. 7. Průhled ulicí Husitskou směrem k Palackého třídě, r. 2015

ABSTRAKT

Disertační práce pojednává o vzájemném vztahu mezi dřevinami a veřejným městským prostorem, respektive mezi architektonickou kompozicí a jejími prvky. Dřeviny, zejména stromy, podléhají stejným estetickým zákonitostem, jako všechny ostatní prvky veřejného prostoru, současně jsou ale živými organismy, které podléhají zákonitostem přírody. Disertační práce předkládá pět tematických okruhů informací, které je nezbytné znát při práci s dřevinami ve veřejném městském prostoru. Na základě daných informací posuzuje ulice a náměstí města Brna a dokazuje, že estetické a přírodní zákonitosti nejsou v rozporu. Naopak, že se podporují. Dokazuje, že kvalitní veřejný prostor s dřevinami, který kulturně rozvíjí společnost, lze vytvořit jen na základě znalosti a aplikace obou zákonitostí.

ABSTRACT

This thesis is about the mutual relation between the woody plants and the city public space, more precisely between the architectural composition and its elements. Woody plants, particularly the trees, are under the same aesthetical rules as all the other elements of the public space, but at the same time are the living organisms, that are under the rules of nature. The thesis presents five thematic groups of information, that are necessary to know for the design of the woody plants in the city public space. On the basis of this information the thesis reviews the streets and the squares of the city Brno and proves no contradiction between the aesthetical rules and the rules of nature. Contrarily, they support each other. It proves, that the high quality city space with the woody plants, is possible to create only with the knowledge of the both rules and their applications.